

Ακολουθήσέ με
στο αρχαίο θέατρο
του Αμφιαρείου

Ο αρχαίος Ωρωπός

Ακριβώς στα σύνορα της Αττικής με τη Βοιωτία, εκεί όπου σήμερα συναντάμε τη Σκάλα Ωρωπού, βρισκόταν ο αρχαίος Ωρωπός. Η περιοχή κατοικήθηκε από τα προϊστορικά χρόνια και υπήρξε ένα πολύ σημαντικό λιμάνι γιατί μπορούσε να έχει άμεση επικοινωνία με τη γειτονική Εύβοια,

όπως άλλωστε συμβαίνει και σήμερα. Αυτός ήταν και ο λόγος που στη διάρκεια της αρχαιότητας διεκδίκησαν την περιοχή όχι μόνο οι Αθηναίοι και οι Βοιωτοί αλλά και οι κάτοικοι της Ερέτριας που βρίσκεται στην απέναντι ακτή. Στα τέλη του 6ου αι. π.Χ. ή λίγο αργότερα ο Ωρωπός πέρασε στην κυριαρχία της

Αθήνας, όπου και παρέμεινε σχεδόν σε όλη τη διάρκεια του 5ου αι. π.Χ. Την περίοδο αυτή συνέβη ένα γεγονός που καθόρισε στο εξής την ιστορία του τόπου. Προς τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. ιδρύθηκε το Αμφιαράειο ή πιο απλά Αμφιάρειο, ένα από τα σπουδαιότερα αρχαία ιερά της Αττικής.

Εικ. 1 Τα ίχνη από τη μεγάλη στοά του Αμφιαρείου.

Το Αμφιάρειο του Ωρωπού

Περίπου 9 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Σκάλας Ωρωπού, μέσα σε μία καταπράσινη κοιλάδα που ονομάζεται Μαυροδήλεσι, θα συναντήσετε το Αμφιάρειο. Ήταν ένα ιερό αφιερωμένο στον Αμφιάραιο. Πρόκειται για ένα μυθικό ήρωα με ξεχωριστά χαρίσματα, αφού ήταν μάντης αλλά και θεραπευτής.

Ο Αμφιάραιος όμως δεν λατρεύτηκε μόνο σαν ήρωας, αλλά και σαν χθόνιος θεός, δηλαδή του κάτω κόσμου. Σύμφωνα με τον μύθο, όταν ο Αμφιάραιος ήταν βασιλιάς του Άργους, έφτασε εκεί ο γιος του Οιδίποδα, ο Πολυνείκης. Είχε διωχτεί από το θρόνο της Θήβας από τον αδερφό του Ετεοκλή. Ο Πολυνείκης ζήτησε από τον Αμφιάραιο βοήθεια για να καταλάβει τη Θήβα μαζί με άλλους έξι αρχηγούς πόλεων. Ετοιμάζε, δηλαδή, την

εκστρατεία των «Επτά επί Θήβας», την οποία περιγράφει ο Αισχύλος στην ομώνυμη τραγωδία του. Ο Αμφιάραιος χάρη στις μαντικές του ικανότητες γνώριζε εκ των προτέρων ότι η εκστρατεία αυτή θα οδηγούσε σε ήττα και, μάλιστα, ότι ο ίδιος θα σκοτωνόταν στη μάχη. Τελικά όμως δέχτηκε να πάρει μέρος ύστερα από την προτροπή της γυναίκας του Εριφύλης, την οποία ο Πολυνείκης είχε δωροδοκήσει χαρίζοντάς της ένα περιδέραιο.

Η εκστρατεία πράγματι απέτυχε, όπως ακριβώς είχε προβλέψει ο Αμφιάραιος. Σε μία μάχη όμως, την ώρα που ένας από τους αντιπάλους ετοιμαζόταν να τον σκοτώσει, ο Δίας με έναν κεραυνό άνοιξε στη γη μία χαραδρα και μέσα της χάθηκε ο Αμφιάραιος μαζί με το άρμα του.

Γιατί όμως το ιερό του Αμφιαράου ιδρύθηκε στον Ωρωπό; Την εξήγηση θα χρειαστεί να την αναζητήσουμε πάλι στο μύθο. Σύμφωνα με μία εκδοχή, ο Αμφιάραιος εμφανίστηκε ξανά πάνω στη γη, ως θεός αυτή τη φορά, μέσα από μία πηγή που θεωρήθηκε ιερή και έτσι στο σημείο αυτό ιδρύθηκε το Αμφιάρειο.

Σύμφωνα με τον Στράβωνα, αρχαίο γεωγράφο και περιηγητή, το ιερό του Αμφιαράου βρισκόταν αρχικά στη Θήβα. Είχε όμως αρχίσει να χάνει τη φήμη του, όταν ένας πιστός έλαβε χρησμό να ιδρύσει νέο ιερό στον Ωρωπό. Ο περιηγητής Πausanias, μάλιστα, αναφέρει ότι οι κάτοικοι του Ωρωπού ήταν οι πρώτοι που λάτρεψαν τον Αμφιάραιο σαν θεό γιατί στη Θήβα είχε τιμηθεί αποκλειστικά σαν ήρωας.

Ιερό και θεραπευτήριο

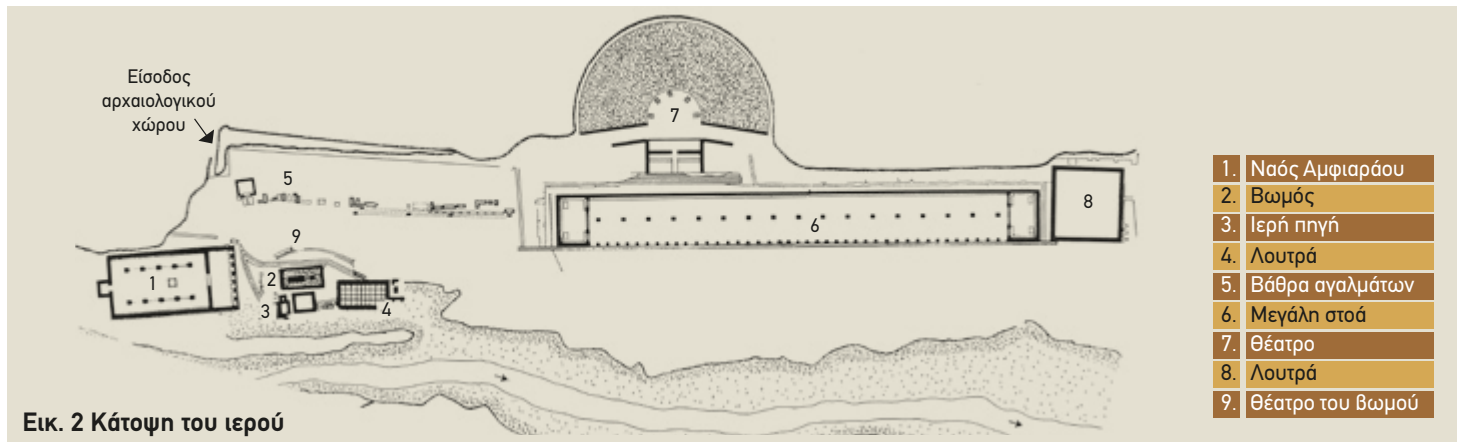
Το Αμφιάρειο ήταν θεραπευτικό ιερό. Οι πιστοί έρχονταν εδώ για να ζητήσουν τη βοήθεια του θεού, ώστε να θεραπευτούν από κάποια αρρώστια ή να βρουν λύση σε κάποιο πρόβλημά τους. Την ευθύνη για τη λειτουργία του είχε ο ιερέας του θεού Αμφιαράου, ο σπουδαιότερος αξιωματούχος του ιερού.

Κάθε πιστός που ερχόταν στο Αμφιάρειο όφειλε να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη διαδικασία. Πρώτα, λοιπόν, πλήρωνε για το εισιτήριό του που ήταν ένα κομμάτι μετάλλου με χαραγμένες πάνω του τις μορφές του Αμ-

φιαράου και της θεάς Υγείας. Αμέσως μετά έπρεπε «να καθαρθεί» θυσιάζοντας ένα κριάρι προς τιμή του θεού. Στη συνέχεια, αφού ξάπλωνε πάνω στο δέρμα του θυσιασμένου κριαριού, περίμενε να τον πάρει ο ύπνος και να εμφανιστεί στο όνειρό του ο Αμφιάρως για να του δώσει κάποια συμβουλή ή να τον θεραπεύσει. Το επόμενο πρωί ο πιστός όφειλε να ευχαριστήσει το θεό ρίχνοντας νομίσματα στην ιερή πηγή (εικ. 2, αρ.3). Ακόμη, αφιέρωνε στο ιερό ένα αντικείμενο αξίας ανάλογης με την οικονομική του κατάσταση. Τα αφιερώματα αυτά ήταν συνήθως μαρμά-

ρινα ή μεταλλικά αντικείμενα που εικόνιζαν τα μέλη του σώματος τα οποία χρειαζονταν θεραπεία.

Το ιερό λειτούργησε μέχρι τον 4ο αι. μ.Χ. και υπήρξε το εθνικό ιερό της πόλης του Ωρωπού. Η ακτινοβολία του όμως γρήγορα επεκτάθηκε και σε άλλες περιοχές χάρη στα *Μεγάλα Αμφιάρεια*, τους αθλητικούς και μουσικούς αγώνες που διοργανώνονταν κάθε πέντε χρόνια προς τιμή του Αμφιαράου. Στους αγώνες έπαιρναν μέρος αθλητές και καλλιτέχνες από όλη την Ελλάδα, τη Μικρά Ασία και την Ιταλία.

Το ιερό άλλοτε και σήμερα

Το Αμφιάρειο χτίστηκε στις δύο όχθες ενός χειμάρρου που οι αρχαίοι ονόμαζαν Χαράδρα. Τα επίσημα κτήρια βρίσκονταν στη βόρεια όχθη του χειμάρρου (εικ. 2), ενώ στη νότια ήταν τα οικοδομήματα που φιλοξενούσαν όσους απασχολούνταν στο ιερό.

Σήμερα το Αμφιάρειο δεν είναι ορατό από το δρόμο γιατί βρίσκεται μέσα σε πλούσια βλάστηση από πλατάνια και πεύκα. Μάλιστα, η είσοδος του αρχαιολογικού χώρου βρίσκεται στα δυτικά και έτσι ο σημερινός επισκέπτης ακολουθεί αντίθετη πορεία από τους προσκυνητές που έμπαιναν στο ιερό από τα ανατολικά (εικ. 2). Κατηφορίζοντας από την είσοδο προς τα μνημεία, στα δεξιά σας θα δείτε τους κίονες από το ναό του Αμ-

φιαράου (εικ. 2, αρ.1) και μπροστά του τον μαρμάρινο βωμό για τη θυσία των ζώων (εικ. 2, αρ.2). Δίπλα βρισκόταν η ιερή πηγή, από την οποία σύμφωνα με το μύθο εμφανίστηκε ο Αμφιάρως ως θεός (εικ. 2, αρ.3). Η πηγή, μάλιστα, αναβλύζει νερό μέχρι σήμερα, μέσα από μια δεξαμενή που πρέπει να χτίστηκε στα ρωμαϊκά χρόνια. Τα ερείπια που θα δείτε πολύ κοντά στην πηγή ανήκουν στα λουτρά, απαραίτητα σε κάθε θεραπευτικό ιερό (εικ. 2, αρ.4). Αν κοιτάξετε στα αριστερά σας, θα δείτε μια σειρά από βάθρα, δηλαδή βάσεις αγαλμάτων (εικ. 2, αρ.5). Τα αγάλματα αυτά, που δυστυχώς σήμερα δεν σώζονται, ήταν αφιερώματα προς τον Αμφιάρως. Εικόνιζαν βασιλιάδες, ιερείς, αυτοκράτορες,

αλλά και πολίτες του Ωρωπού. Γνωρίζουμε τα ονόματά τους από τις επιγραφές που ήταν χαραγμένες στα βάθρα. Εκεί χαράσσονταν επίσης ψηφίσματα, δηλαδή αποφάσεις της πόλης του Ωρωπού. Στο τέλος της σειράς των βάθρων θα συναντήσετε κάποια σκαλοπάτια που θα σας οδηγήσουν στο θέατρο. Αν, πάλι, συνεχίσετε ευθεία, θα δείτε τα ίχνη μίας εντυπωσιακής στοάς (εικ. 2, αρ.6). Είχε μήκος 110 μέτρα και ίχνη της σώζονται μέχρι σήμερα (εικ. 1)! Η μεγάλη στοά, όπως λέγεται, χτίστηκε τον 4ο αι. π.Χ. και ήταν ο χώρος όπου διανυκτέρευαν οι ασθενείς και οι πιστοί. Στον ελεύθερο χώρο μπροστά από τη στοά πρέπει να γίνονταν οι αθλητικοί αγώνες των Μεγάλων Αμφιαρειών.

Εικ. 3 Το θέατρο του Αμφιαρείου.

Το θέατρο του Αμφιαρείου

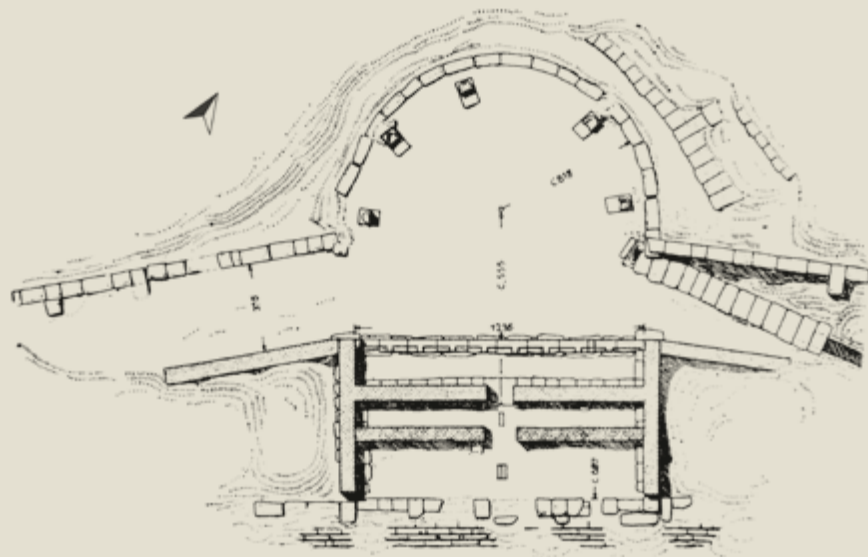
Φτάνοντας στο θέατρο, δεν θα δυσκολευτείτε να αναγνωρίσετε τα τρία βασικά του μέρη, τη *σκηνή*, την *ορχήστρα* και το *κόιλο* που ήταν διαμορφωμένο πάνω στο λόφο. Το θέατρο πήρε τη μορφή που βλέπουμε σήμερα στη διάρκεια των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων, από τον 3ο μέχρι τον 1ο αι. π.Χ. Η αρχική κατασκευή του όμως τοποθετείται στον 4ο αι. π.Χ. Μάλιστα, φαίνεται πως το πρώτο θέατρο που χτίστηκε στην ίδια θέση ήταν ορθογώνιο. Στα ορθογώνια θέατρα το σχήμα του κούλου ήταν ορθογώνιο ή σχεδόν ορθογώνιο, ενώ η ορχήστρα ήταν ευθύγραμμη. Σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, ορθογώνια μορφή είχαν τα πρώτα θέατρα που χτίστηκαν τον 5ο

και τον 4ο αι. π.Χ. στην Αττική και σε άλλες περιοχές του ελλαδικού κόσμου, όπως το θέατρο του Διονύσου στην Αθήνα, το θέατρο του Θορικού στο Λαύριο και το θέατρο της Χαϊρώνειας στη Βοιωτία. Κάποια από αυτά διατήρησαν την ορθογώνια διάταξή τους και αργότερα. Τα περισσότερα όμως, όπως και το θέατρο του Αμφιαρείου, απέκτησαν ημικυκλική μορφή στα χρόνια που ακολούθησαν.

Τα χρήματα για την κατασκευή του προσέφεραν αξιωματούχοι και ιερείς του Αμφιαράου. Άλλωστε, το θέατρο ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τη λειτουργία του ιερού, αφού φιλοξενούσε τους μουσικούς αγώνες που διοργανώνονταν κατά τη διάρκεια των Μεγά-

λων Αμφιαρείων. Οι αγώνες περιλάμβαναν ποικιλικούς και μουσικούς διαγωνισμούς και απαγγελίες λόγων. Μάλιστα, έχουν βρεθεί αρκετοί κατάλογοι, δηλαδή επιγραφές με τα ονόματα των νικητών των αγώνων. Από αυτές πληροφορούμαστε ότι στο πλαίσιο των Αμφιαρείων παρουσιάζονταν επίσης θεατρικές παραστάσεις.

Αυτό που κάνει το θέατρο του Αμφιαρείου να ξεχωρίζει είναι η σκηνή του που σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μέχρι σήμερα. Αν θέλετε να ανακαλύψετε περισσότερα για τη σκηνή αλλά και για τα υπόλοιπα μέρη του θεάτρου, μπορείτε να ακολουθήσετε την παρακάτω διαδρομή.

Εικ. 4 Κάτοψη του θεάτρου.

Στάση 1η: Οι πάροδοι

Αν ζούσατε στην εποχή που λειτουργούσε το θέατρο, για να προχωρήσετε στο εσωτερικό του θα ακολουθούσατε τις *παρόδους*, τους διαδρόμους που βρίσκονταν ανάμεσα στη σκηνή και το κοίλο. Οι διάδρομοι αυτοί ήταν επικλινείς, είχαν δηλαδή μία κατηφορική κλίση. Κάποιοι ερευνητές,

μάλιστα, υποστηρίζουν ότι στην αρχή κάθε παρόδου υπήρχε μία διπλή πύλη, όπως φαίνεται στην αναπαράσταση της εικόνας 6. Σήμερα χρησιμοποιείται μόνο η δυτική πάροδος, όπου έχουν διαμορφωθεί στα νεότερα χρόνια κάποια σκαλοπάτια που οδηγούν στην ορχήστρα (εικ. 5).

Εικ. 5 Η δυτική πάροδος και το προσκήνιο.

Στάση 2η:

Το προσκήνιο και η σκηνή

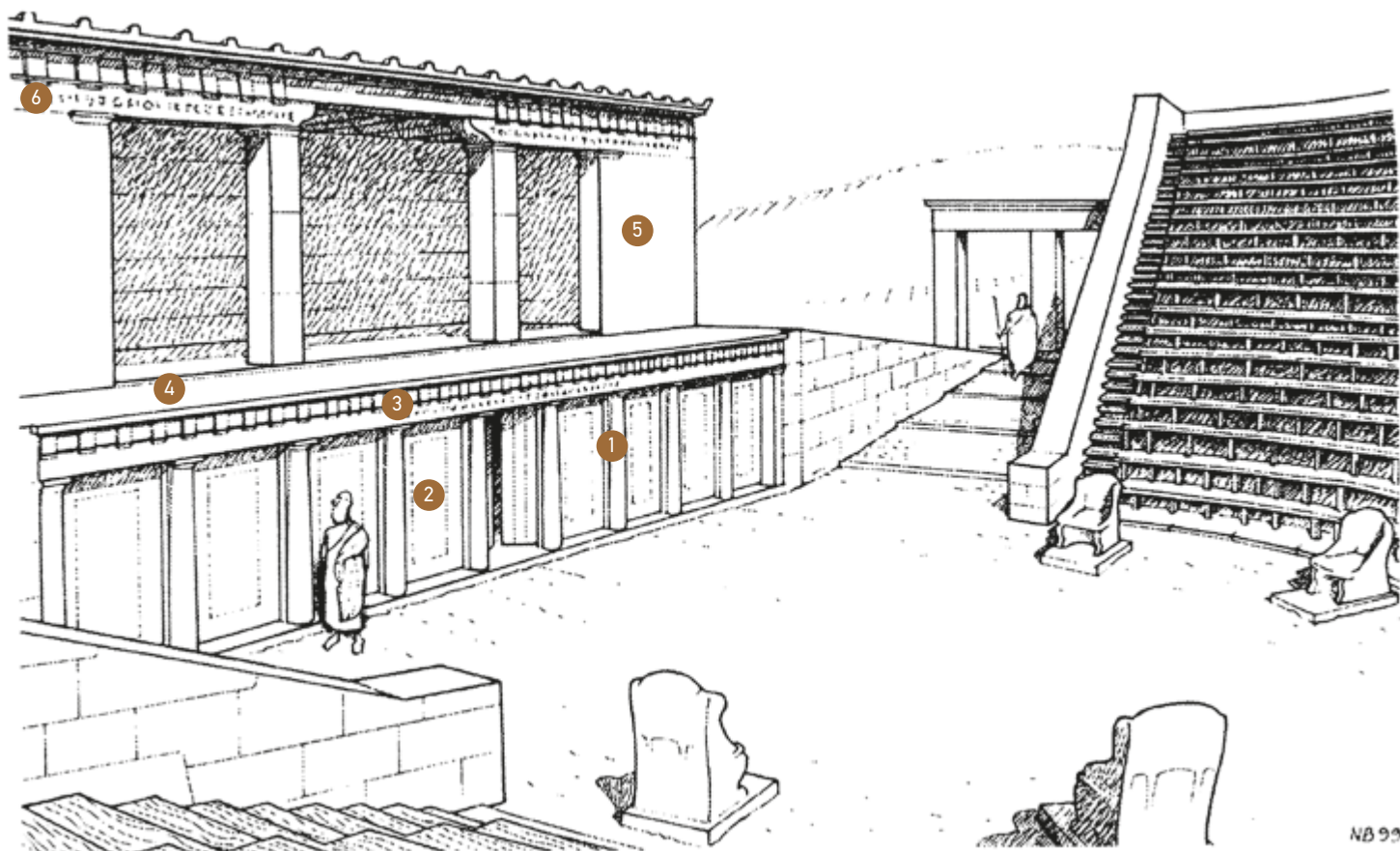
Αν σταθείτε στην ορχήστρα με την πλάτη σας στραμμένη στο κοίλο, θα αντικρίσετε τη σκηνή. Την περίοδο λειτουργίας του θεάτρου, η σκηνή είχε δύο ορόφους (εικ. 6). Σήμερα όμως σώζεται μόνο το κατώτερο τμήμα της, καθώς και το *προσκήνιο*. Πρόκειται για μία στοά μπροστά από τη σκηνή που στηριζόταν σε οκτώ δωρικούς μαρμαρίνους κίονες (εικ. 6, αρ.1). Με μια πιο προσεκτική ματιά διαπιστώνει κανείς ότι οι κίονες αυτοί έχουν τη μορφή ημικίωνων. Στο πίσω μέρος τους, δηλαδή, ενώνονται με τετράγωνους στύλους που όμως δεν φαίνονται από την μπροστινή πλευρά.

Το προσκήνιο κατασκευάστηκε στα ελληνιστικά χρόνια, γύρω στο 200 π.Χ. Μπορεί να διατηρείται σε καλή κατάσταση, αλλά η αλήθεια είναι ότι δεν σώθηκε ακέραιο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Απλά, τα περισσότερα από τα αρχιτεκτονικά του μέλη βρέθηκαν πεσμένα ακριβώς μπροστά και αυτό διευκόλυνε την αναστήλωσή του που έγινε στη δεκαετία του 1950.

Όταν το θέατρο ήταν σε χρήση, τα κενά ανάμεσα στους ημικίονες κάλυπταν κινητοί ζωγραφικοί πίνακες που αποτελούσαν τα σκηνικά των παραστάσεων (εικ. 6, αρ.2). Αυτό το γνωρίζουμε από μία επιγραφή που βρέθηκε χαραγμένη στο *επιστύλιο*, δηλαδή στο τμήμα του προσκηνίου που βρισκόταν ακριβώς πάνω από τους ημικίονες (εικ. 6, αρ.3). Σύμφωνα με την επιγραφή αυτή, το προσκήνιο και οι πίνακες κατασκευάστηκαν με έξοδα κάποιου αγνοθέτη, το όνομα του οποίου δεν έχει σωθεί. Ο αγνοθέτης ήταν ένας αξιωματούχος που φρόντιζε για τη διοργάνωση των αγώνων προς τιμή του Αμφιαράου.

Η θέση της επιγραφής δεν ήταν τυχαία. Τοποθετήθηκε εκεί για να τη βλέπουν καθαρά όλοι οι θεατές. Αυτό ήταν σημαντικό για τον δωρητή γιατί έτσι όλοι θα πληροφορούνταν και θα αναγνώριζαν την συνεισφορά του στην κατασκευή του θεάτρου. Πάνω από το επιστύλιο διακρίνεται μέχρι σήμερα μία ζώνη με ανάγλυφη διακόσμηση.

Στην οροφή του προσκηνίου βρισκόταν κάποτε το *λογείο* που δεν έχει διατηρηθεί

NB 99

1. Το προσκήνιο

2. Θέσεις για τους ζωγραφικούς πίνακες

3. Το επιστύλιο του προσκηνίου

4. Το λογείο

5. Ο δεύτερος όροφος της σκηνής

6. Το επιστύλιο της σκηνής

Εικ. 6 Υποθετική αναπαράσταση τμήματος του θεάτρου κατά N. Bresch.

(εικ. 6, αρ.4). Ήταν ένα μακρόστενο ξύλινο πατάρι πάνω στο οποίο εμφανίζονταν οι υποκριτές. Το λογείο το συναντάμε για πρώτη φορά στα θέατρα των ελληνιστικών χρόνων. Έτσι, παρόλο που μέχρι τότε χορός και υποκριτές εμφανίζονταν στην ορχήστρα, στα ελληνιστικά χρόνια η θέση των υποκριτών αναβαθμίστηκε. Εμφανίζονταν πλέον στο υπερυψωμένο λογείο, απ' όπου οι θεατές μπορούσαν να τους βλέπουν καλύτερα.

Κοιτάζοντας πίσω από το προσκήνιο θα δείτε κάποιες μεγάλες ορθογώνιες πέτρες που προέρχονται από το κτήριο της σκηνής (εικ. 3). Η σκηνή του θεάτρου κατασκευά-

στηκε αρχικά τον 3ο αι. π.Χ., αλλά δέχτηκε επεμβάσεις και αργότερα, στα μέσα του 2ου αι. π.Χ. Το τμήμα που διατηρείται σήμερα ανήκει στον κάτω όροφο της σκηνής. Στο μέσο του, μάλιστα, θα παρατηρήσετε την είσοδο που οδηγούσε στο εσωτερικό του κτηρίου το οποίο χωριζόταν σε δύο μακρόστενα δωμάτια, όπως φαίνεται στην κάτοψη (εικ. 4).

Ο δεύτερος όροφος της σκηνής δεν έχει σωθεί και έτσι δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια τη μορφή του. Ορισμένοι ερευνητές υποθέτουν ότι η πρόσοψή του, δηλαδή η πλευρά που αντίκριζαν οι θεατές (εικ. 6, αρ.5), στηριζόταν σε δύο σύλους. Για άλλους ερευ-

νητές πάλι, οι σύλοι ήταν περισσότεροι. Πάντως, ακριβώς πάνω από τους σύλους βρισκόταν το επιστύλιο (εικ. 6, αρ.6). Εκεί υπήρχε χαραγμένη άλλη μία επιγραφή που χρονολογείται γύρω στο 150 π.Χ. Σύμφωνα με την επιγραφή, η σκηνή κατασκευάστηκε με έξοδα ενός ιερέα του Αμφιαράου, το όνομα του οποίου δεν έχει σωθεί. Όπως και στο προσκήνιο, η επιγραφή ήταν τοποθετημένη σε σημείο που θα μπορούσαν να τη διαβάσουν όλοι οι θεατές.

Τέλος, πάνω από το επιστύλιο πρέπει να υπήρχε μία ζώνη με διακόσμηση αντίστοιχη με αυτή του προσκηνίου.

Εικ. 7 Ένας από τους θρόνους της ορχήστρας.

Στάση 3η: Η ορχήστρα και το κοίλο

Η ορχήστρα με διάμετρο περίπου 12 μέτρα ήταν στην αρχαιότητα χωμάτινη, όπως και σήμερα. Θα παρατηρήσετε ότι το σχήμα της μοιάζει με πέταλο (εικ. 4). Αυτό όμως που τραβάει αμέσως την προσοχή είναι οι πέντε μαρμάρινοι θρόνοι που βρίσκονται περιμετρικά της ορχήστρας. Οι θρόνοι αυτοί προορίζονταν για τα επίσημα πρόσωπα, τους αξιωματούχους και τους ιερείς. Γι' αυτό ήταν ιδιαίτερα φροντισμένοι και είχαν πλούσια διακόσμηση. Στη μπροστινή πλευρά τους είναι σκαλισμένα δύο πόδια λιονταριού, ενώ στις πλαϊνές πλευρές θα δείτε περίτεχνα φυτικά σχέδια (εικ. 7). Ανάμεσα σε αυτά ήταν χαραγμένη μία επιγραφή, η ίδια σε όλους τους θρόνους. Σύμφωνα με την επιγραφή, τους θρόνους αφιέρωσε στον Αμφιάραιο ο Νίκων, όταν έγινε ιερέας. Πράγματι, ο Νίκων ήταν ιερέας του Αμφιάραιου τον 1ο αι. π.Χ. και συγκεκριμένα στα χρόνια του Ρωμαίου δικτάτορα Σύλλα (83-79 π.Χ.). Είναι αυτήν την περίοδο, λοιπόν, που προστέθηκαν στην ορχήστρα οι πέντε θρόνοι. Η πολυτέλειά τους, μάλιστα, έρχεται σε αντίθεση με την απλότητα του κοίλου που ήταν διαμορφωμένο πάνω στο λόφο.

Σε αντίθεση με τα περισσότερα θέατρα, στο κοίλο του θεάτρου αυτού δεν υπήρχαν λίθινα εδώλια, αλλά ξύλινα καθίσματα (εικ. 6). Οι ξύλινες κερκίδες περικλείονταν από δύο τοίχους που συγκρατούσαν τα χώματα της πλαγιάς. Ονομάζονται αλλιώς *αναλημματικοί* τοίχοι. Μπορείτε και σήμερα να δείτε τμήματά τους στα δύο άκρα του κοίλου.

Όπως κοιτάζετε το κοίλο από την ορχήστρα, στη δεξιά πλευρά του θα παρατηρήσετε κάποιες βαθμίδες διαμορφωμένες στο βράχο. Σύμφωνα με τους ερευνητές, αυτά ήταν τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίζονταν τα ξύλινα καθίσματα των θεατών. Υπάρχει όμως και μία διαφορετική άποψη που υποστηρίζει ότι οι βαθμίδες αυτές ανήκουν στο ορθογώνιο θέατρο του 4ου αι. π.Χ. Η οριστική απάντηση σε αυτό το ζήτημα θα δοθεί μετά την ολοκλήρωση των ανασκαφών.

Από τότε μέχρι σήμερα

Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς εγκαταλείφθηκε το θέατρο. Είναι πιθανό να συνέχισε να χρησιμοποιείται μέχρι την εγκατάλειψη του ιερού τον 4ο αι. μ.Χ. Η ανασκαφή του θεάτρου, πάντως, αποτέλεσε μέρος των ανασκαφών του ιερού που ξεκίνησαν στο τέλος του 19ου αιώνα και συνεχίστηκαν με ενδιάμεσες διακοπές μέχρι το 1929.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται πολλές προσπάθειες για την ανάδειξή του. Μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφικής έρευνας θα σχηματιστεί μία πιο ακριβής και τεκμηριωμένη εικόνα του θεάτρου. Ωστόσο, η ανάγκη για τη συντήρηση και αποκατάστασή του είναι ιδιαίτερα μεγάλη, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι φθορές που έχουν προκαλέσει στο μνημείο ο χρόνος και οι καιρικές συνθήκες.

Και κάτι ακόμα...

Στο χώρο του ιερού, πολύ κοντά στο βωμό, υπήρχε μία ακόμη θεατρική κατασκευή. Ό,τι έχει απομείνει σήμερα από αυτή είναι τα ίχνη από τρία ημικυκλικά σκαλιά. Σύμφωνα με μία επιγραφή, αυτό ήταν το *θέατρο του βωμού*, δηλαδή ένας χώρος από τον οποίο οι θεατές παρακολουθούσαν τις θυσίες των ζώων που γίνονταν στο διπλανό βωμό (εικ. 2, αρ.9). Το θέατρο αυτό πρέπει να κατασκευάστηκε τον 5ο ή 4ο αι. π.Χ. και αρχικά ήταν μεγαλύτερο. Στη διάρκεια όμως του 4ου αι. π.Χ. έπαψε να λειτουργεί και το υλικό του χρησιμοποιήθηκε σε άλλα κτήρια. Η εγκατάλειψή του ίσως να συνδέεται με την κατασκευή του καινούργιου θεάτρου που περιγράψαμε παραπάνω. Είναι πιθανό, λοιπόν, το θέατρο του Αμφιάραιου, εκτός από τους μουσικούς αγώνες, να φιλοξένησε και θρησκευτικές τελετουργίες που συνδέονταν με τη λατρεία του Αμφιάραιου.

Βιβλιογραφία

Βαλαβάνης, Π. (2009), «Σύντομο περίγραμμα της έρευνας για το Διονυσιακό θέατρο», στο: *Ιστορήματα 1 - Θέατρο και κοινωνία στη διαδρομή της ελληνικής ιστορίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσας.

Ciancio-Rossetto, P. & Pisani-Sartorio, G. (ed.) (1994-1996), *Greek and Roman Theatres. At the roots of acted language*, Torino: SEAT.

Moretti, J. Ch. (2009), *Θέατρο και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (3^η έκδ.), μτφρ. Ε. Δημητρακοπούλου, Αθήνα: Πατάκη.

Παπαχατζή, Ν. (1994), *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Πετράκος, Β. (1992), *Το Αμφιάρειο του Ωρωπού*, Αθήνα: Έσπερος / Κλειώ.

Πετράκος Β. (1991), «Το Αμφιάρειο του Ωρωπού», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 39, σελ. 21-32.

Sear, F. (2006), *Roman Theatres: An Architectural Study*, Oxford: Oxford Monographs in Classical Archaeology.

Άλλες πηγές

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής

Προέλευση εικόνων

Εικ. 1, 3, 5, 7: Αρχείο MONUMENTA (Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου).

Εικ. 2, 4: Παπαχατζή, Ν. (1994), *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Εικ. 6: Moretti, J. Ch. (2009), *Θέατρο και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (3^η έκδ.), μτφρ. Ε. Δημητρακοπούλου, Αθήνα: Πατάκη.

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπύλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Εβίτα Τσιώλη, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθιανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.